

Dagens tema

- Flyt-tall
  - Hvordan lagres de?
  - Hvordan regner man med dem?
- Koding
  - Koding av instruksjoner
  - Kodefiler
  - Linking
- 64-bits kode

Flyt-tall [REB&DRO'H 2.4]

Tall med desimalkomma kan skrives på mange måter:

8 388 708,0

$8,388708 \cdot 10^6$

$8,39 \cdot 10^6$

De to siste ($\pm M \cdot G^E$) er såkalte **flyt-tall** og består av

- Mantisse («significand») (M).
- Grunntall («radix») (G).
- Eksponent (E).
- Fortegn.

Her lagrer man *selve tallet* og *størrelsen* hver for seg.

Fordelen er at man alltid har like mange tellende sifre.

Representasjon av mantissen

En desimalbrøk: 3,14159265 har **desimaler**.

En binærbrøk: 11,0010010 har **binærer**.

Brøken tolkes slik:

$$\begin{array}{cccccccccc}
 2 & 1 & & \frac{1}{2} & \frac{1}{4} & \frac{1}{8} & \frac{1}{16} & \frac{1}{32} & \frac{1}{64} & \frac{1}{128} \\
 \downarrow & \downarrow & & \downarrow & \downarrow & \downarrow & \downarrow & \downarrow & \downarrow & \downarrow \\
 1 & 1 & , & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 1 & 0
 \end{array}$$

Resultatet er

$$2^1 + 2^0 + 2^{-3} + 2^{-6} = 2 + 1 + \frac{1}{8} + \frac{1}{64} \approx 3,1406$$

En **normalisert** mantisse er en binærbrøk med følgende egenskap:

$$1 \leq M < G$$

For binær representasjon innebærer dette at

$$1 \leq M < 2$$

Det er altså alltid ett binært siffer foran binær-kommaet og det vil alltid være **1** (med mindre hele tallet er 0).

EkspONENTEN

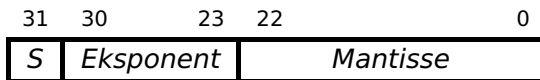
EkspONENTEN lagres normalt med et fast tillegg slik at vi alltid får et positivt tall.

(Da kan vi bruke heltallssammenligning av positive flyt-tall.)

GRUNNTALLET

Grunntallet er nesten alltid 2. Blir ikke lagret.

Standarden IEEE 754 for 32-bits flyt-tall

S er fortegnet; 0 for positivt, 1 for negativt.

Grunntallet er 2.

EkspONENTEN er på 8 bit og lagres med fast tillegg 127.

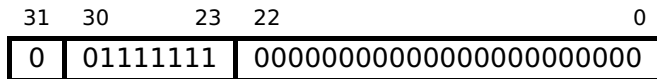
Mantissen er helst normalisert og på 24 bit, men kun de 23 etter binærkommaet lagres.

Hvorledes lagres 1,0?

$1,0_{10} = 1,0_2$ som er normalisert.

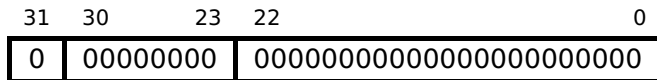
Eksponent er $0+127=127=1111111_2$.

Fortegnet er 0.

Hvordan lagres 0?

Som spesialkonvensjon er 0 representert av kun 0-bit:

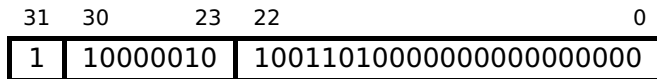

Hvorledes lagres $-12,8125$?

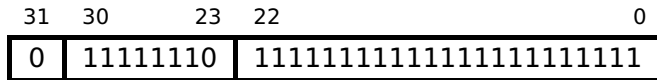
$$12,8125_{10} = 1100,1101_2 = 1,1001101_2 \times 2^3$$

Eksponent er $3+127=130=10000010_2$.

Fortegnet er 1.

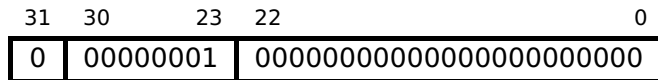
Største tall

er omtrent $2^{254-127} \times 2 \approx 3,4 \cdot 10^{38}$.

(Eksponenten 0 er reservert for unormaliserte tall og tallet 0, eksponenten 255 for ∞ og **NAN** «*not a number*».)

Minste normaliserte positive tall

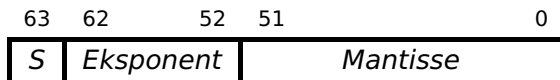
er omtrent $2^{1-127} \times 1 \approx 1,2 \cdot 10^{-38}$.

Nøyaktighet

Mantissen er på 24 bit, og $2^{24} \approx 1,7 \cdot 10^7$.

Dette gir 7 desimale sifre.

Standarden IEEE 754 for 64-bits flyt-tall

Endringer:

- Eksponenten er økt fra 8 til 11 bit. Lagres med fast tillegg 1023.
- Mantissen er økt fra 24 til 53 bit. Øverste bit lagres stadig ikke.

Største tall

Det største tallet som kan lagres, finner vi ut fra formelen

$$2^{(2^{11}-2)-1023} \times 2 = 2^{1023} \times 2 \approx 1,8 \cdot 10^{308}$$

Minste positive normaliserte tall

$$2^{1-1023} \times 1 = 2^{-1022} \times 1 \approx 2,2 \cdot 10^{-308}$$

Nøyaktighet

Mantissen er på 53 bit, og $2^{53} \approx 9,0 \cdot 10^{15}$.

Dette gir nesten 16 desimale sifre.

Flyt-tall er alltid en tilnærming

$$a^n + b^n = c^n$$

I følge Fermats siste teorem er det ingen heltallsløsninger for $n > 2$, men hva med

$$3987^{12} + 4365^{12} = 4472^{12}$$

```
#include <stdio.h>
#include <math.h>
```

```
int main ()
{
```

```
    double a = 3987, an = pow(a,12),
           b = 4365, bn = pow(b,12),
           c = 4472,
           res = pow(an+bn,1.0/12);
```

12v(an+bn) = 4472

12v(an+bn) = 4472.0000000071

```
    printf("12v(an+bn) = %g\n", res);
```

c = 4472

```
    printf("12v(an+bn) = %.14g\n", res);
```

```
    printf("          c = %g\n", c);
```


Siden flyt-tall oftest bare er en tilnærmet verdi, kan dette lett gi uventede feil, spesielt ved subtraksjon.

$$(1.1 + \frac{1}{i} - 1.1) \times i$$

```
#include <stdio.h>

int main (void)
{
    int i;

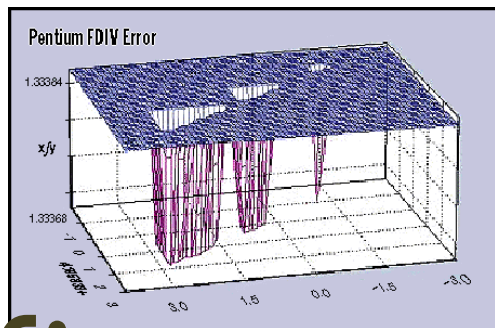
    for (i = 1; i <= 1000000000; i *= 10) {
        float v1 = 1.1 + (1.0/i);
        printf("%f\n", (v1-1.1)*i);
    }
    return 0;
}
```

1.000000
1.000000
1.000001
0.999951
1.000404
1.003742
0.977516
1.430511
2.384186
23.841858

Et annet eksempel

I 1994 kom Intel Pentium. Den hadde en ny algoritme med tabellopslag som skulle forbedre ytelsen til det 3-dobbelte for flyt-tallsdivisjon. Dessverre ble 5 av 1066 verdier i tabellen uteglemt, og dette ga av og til en feil i 6. desimal:

Q: How many Pentium designers does it take to screw in a light bulb?

A: 1.99999274017

Å regne med flyt-tall

X86 har en egen flyt-tallsprosessor x87:

- Den har egne registre **ST(0)–ST(7)** som brukes som en stakk; de inneholder double-verdier.¹

ST(0) (ofte bare kalt **ST**) er toppen.

- Den har egne instruksjoner.
- Den har egne flagg *C0–C5*.
- Parametre overføres på stakken (som vanlig).
- Returverdi fra funksjon legges i **ST(0)**.

---

¹Egentlig lagrer de 80-bits flyt-tall på et eget format.

Konstanter

```
fldz          # Dytter 0.0 på stakken.  
fldl          # Dytter 1.0 på stakken.
```

Lese fra minnet/stakken

```
flds    var    # Dytter float var på stakken  
fldl    var    # Dytter double var på stakken  
fld     %st(1) # Dytter kopi av ST(x) på stakken
```

Skrive til minnet/stakken

```
fsts    var    # Skriver ST(0) til var som float  
fstl    var    # Skriver ST(0) til var som double  
fst     %st(4) # Kopierer ST(0) til ST(x)  
  
fstps   var    # Som instruksjonene over,  
fstpl   var    # men popper stakken etterpå.  
fstp    %st(5) #
```

Konvertering

X87 kan konvertere mellom heltall og flyt-tall:

```
filds  ivar  # Dytter short var på stakken.
fildl  ivar  # Dytter long var på stakken.
fildq  ivar  # Dytter long long var på stakken.

fists  ivar  # Skrives ST(0) til var som short
fistl  ivar  # Skrives ST(0) til var som long
fistps ivar  # Popper stakken til var som short
fistpl ivar  # Popper stakken til var som long
fistpq ivar  # Popper stakken til var som long long
```

Fortegnsoperasjoner

```
fabs  # Gjør ST(0) positivt
fchs  # Snu fortegnet på ST(0)
```

Aritmetiske operasjoner

```
fadds  var    # ST(0) += float var
faddl  var    # ST(0) += double var
fadd   %st(4) # ST(0) += ST(x)
faddp  # ST(1) = ST(0)+ST(1); popp
fiadds ivar   # ST(0) += short ivar
fiaddl ivar   # ST(0) += long ivar
```

Tilsvarende operasjoner finnes for subtraksjon, multiplikasjon og divisjon:

```
fsubs  var    # ST(0) -= float var
fmuls  var    # ST(0) *= float var
fdivs  var    # ST(0) /= float var
```

Sammenligninger

```

ftst                # Sammenlign ST(0) med 0.0
fcoms   ivar        # Sammenlign ST(0) med short var
fcoml   ivar        # Sammenlign ST(0) med long var
fcom    %st(7)      # Sammenlign ST(0) med ST(x)
fcom    #           # Sammenlign ST(0) med ST(1)
fcomps  ivar        # Som de over,
fcompl  ivar        # men popper etterpå.
fcomp   %st(7)      #
fcomp   #           #
fcompp  #           # Som fcom men popper to ganger

```

Resultatet havner i flaggene:

$C3 = 1$ om $ST(0) = op$

$C0 = 1$ om $ST(0) < op$

Dessverre finnes ingen hopp som sjekker disse flaggene, men vi kan flytte dem over til x86 og teste der. Da havner $\mathcal{C}3$ i $\mathcal{Z}$ -flagget og $\mathcal{C}0$ i $\mathcal{C}$ -flagget.

```
.globl fnotzero
# Navn:          fnotzero.
# Synopsis:      Returnerer x, eller 1.0 om x er null.
# C-signatur:    float fnotzero (float x).

fnotzero:
    pushl    %ebp                # Standard
    movl    %esp,%ebp          # funksjonsstart.

    flds    8(%ebp)             # Dytt x på x87-stakken.
    ftst                                # Test mot 0.0.
    fstsw   %eax                # Overfør x87-flaggene til EAX
    sahf                                # og derfra til x86-flaggene.
    jnz     fn_xit              # Om x er null,
    fstp    %st                 # popp x og
    fldl                                # dytt 1.0 på x87-stakken.

fn_xit: popl    %ebp            #
    ret                                # return SP(0).
```

Andre

Det finnes dusinvis av andre instruksjoner, som

```
fsqrt          # ST(0) = sqrt(ST(0))  
fyl2xp1       # ST(1) = ST(1)*log2(ST(0)+1.0) ; popp
```


Koding [REB&DRO'H 3.1-2]

```

        .globl  add, res
        .extern n

add:    pushl   %ebp
        movl   %esp,%ebp

a_x:    movl   8(%ebp),%eax
        addl   n,%eax
        jz    a_x
        movl   %eax,res

        popl   %ebp
        ret

        .data
res:    .long  0

```

```

#include <stdio.h>

extern int add (int v);
extern int res;

int n = 17;

int main (void)
{
    printf("add(1) = %d", add(1));
    printf(" res = %d\n", res);
    return 0;
}

```

Instruksjoner

Vi lager kode av add.s:

```
$ gcc -m32 -Wa,-a -c add.s >add.list
```

GAS LISTING add.s

page 1

```
1          .globl add, res
2          .extern n
3
4 0000 55          add:   pushl   %ebp
5 0001 89E5        movl    %esp,%ebp
6
7 0003 8B4508        a_x:   movl    8(%ebp),%eax
8 0006 03050000      addl   n,%eax
9          0000
10 000c 74F8         jz     a_x
11 000e A3000000        movl   %eax,res
12          00
13
14
15          .data
16 0000 00000000      res:   .long  0
```

DEFINED SYMBOLS

```
add.s:4      .text:0000000000000000 add
add.s:16     .data:0000000000000000 res
add.s:8      .text:0000000000000006 a_x
```

UNDEFINED SYMBOLS

n

Hver x86-instruksjon lagres i 1–15 byte.

pushl %ebp = 55

pushl = 50+reg

%ebp = 5

addl n,%eax = 03 05 00 00 00 00

addl = 3

%eax / minne = 00-000-101₂ = 5

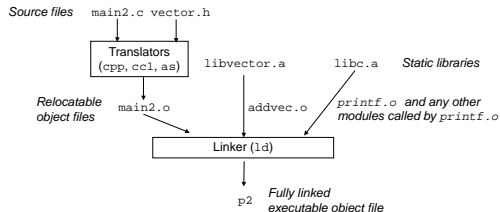
00000000 = addr(n)

Ellers kan vi legge merke til:

- Et navn angir en adresse som kan være enten kode eller data.
- Navnet a_x er *lokalt*.
- Navnene add og res er *lokalt definert* men *globalt kjent*.
- Navnet n antas å være globalt kjent og definert i en annen kodefil. Adressen er foreløpig ukjent.
- Siden avstanden fra jz til a_x er kjent, er den angitt med *relativ adresse* ($F8_{16} = -8$).

Kompilering/assemblering [REB&DRO'H 7]

- En *oversetter* lager maskinkode i en *.o*-fil.
- En *linker* lager ferdig eksekverbar kode.

Kodefilen

Kan .o-filen rett og slett være de genererte kode-bytene?

Nei, av (minst) to grunner:

- 1 Eksterne referanser må kobles sammen.
  - 1 add.o må fortelle at den trenger en n fra en annen .o-fil.
  - 2 Den må også fortelle at den tilbyr add og res (om noen skulle være interessert).
- 2 Adressene (til både kode og data) må endres («relokeres»). Derfor må .o-filen opplyse om
  - 1 Hvilke instruksjoner inneholder adresser som skal endres.

ELF

På Unix-maskiner lagres programkoden i formatet ELF («Executable and Linkable Format»).

```
$ file add.s
add.s: ASCII text
$ file add.o
add.o: ELF 32-bit LSB relocatable, Intel 80386,
      version 1 (SYSV), not stripped
```

objdump forteller oss om hva filen inneholder:

```
$ objdump -d add.o
```

```
add.o:      file format elf32-i386
```

```
Disassembly of section .text:
```

```
00000000 <add>:
```

```
  0:  55                push   %ebp
  1:  89 e5             mov    %esp,%ebp
  3:  8b 45 08         mov    0x8(%ebp),%eax
```

```
00000006 <a_x>:
```

```
  6:  03 05 00 00 00 00  add    0x0,%eax
  c:  74 f8             je     6 <a_x>
  e:  a3 00 00 00 00    mov    %eax,0x0
 13:  5d                pop    %ebp
 14:  c3                ret
```

```
$ objdump -r add.o
```

```
add.o:      file format elf32-i386
```

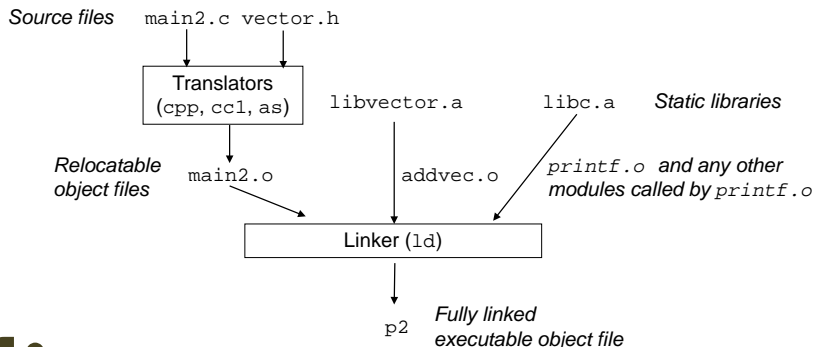
```
RELOCATION RECORDS FOR [.text]:
```

```
OFFSET  TYPE          VALUE
00000008 R_386_32         n
0000000f R_386_32         res
```

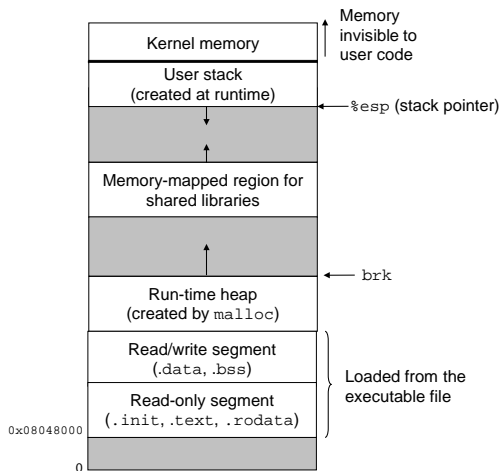

Kjørbar kode

Til sist setter linkereren sammen alle kodefilene (*.o) og bibliotekene (*.a) til kjørbare kode. Eksterne referanser kobles sammen og adresser oppdateres.

Det komplette bildet
av minnet i
Linux-prosesser ser
slik ut:

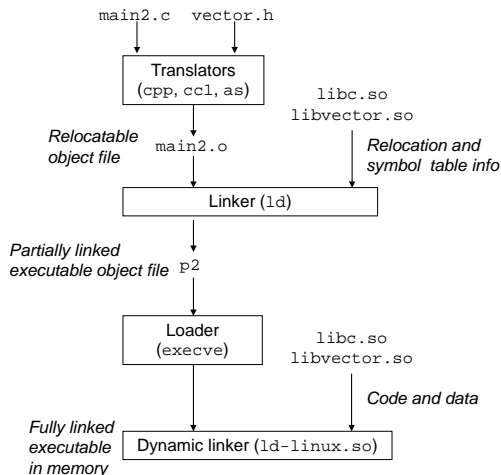
Dynamiske biblioteker

Mye kode er felles i mange prosesser:

- standardbiblioteker
- grafiske biblioteker

Er det mulig å spare plass ved å la prosessene dele kode?

Om man bruker
dynamiske
biblioteker (.so-filer),
vil det bare eksistere
én kopi av hver enhet
i minnet.

For å få dette til å fungere, må koden i dynamiske biblioteker være

reentrant slik at flere prosesser kan kjøre koden samtidig (dvs ingen variable i faste adresser)

posisjonsuavhengig (= «PIC») slik at den kan plasseres hvor som helst i minnet (dvs kun relative adresser i hopp).

64-bits kode [REB&DRO'H 3.13]

Omtrent alle pc-er i dag kjører en 64-bits kode **x86-64** utviklet av AMD.

- Adresser er 64 bit.
- Flere registrene %R8–%R15, og alle registrene i 64-bits utgave.
- Operasjoner har også 64-bits varianter (som **addq**).
- Funksjonskall har en annen protokoll (AMD64 ABI for Linux og Mac, Microsoft x64 for Windows).

Hva er nytt?

					%EAX			
					%AX			
					%AH		%AL	
%RAX								
%RBX								
%RCX								
%RDX								

					%EBP			
					%BP			
					%BPL		%SPL	
%RBP								
%RSP								
%RDI								
%RSI								

					%R8D			
					%R8W			
					%R8B		%R15B	
%R8								
%R9								
%R10								
%R11								
%R12								
%R13								
%R14								
%R15								

Funksjonskall

- De seks første parametrene ligger i
    %RDI, %RSI, %RDX, %RCX, %R8, %R9
Øvrige parametre ligger på stakken.
- Parameterregistrene samt %R10 og %R11 er frie registre, de øvrige er bundne.
- Returverdien skal ligge i %RAX.

Hva er nytt?

Et eksempel

```
.globl sum64
# Navn:      sum64.
# Synopsis: Summerer en array.
# C-signatur: long sum64 (long a[], long n).
# Register:  %RDI    a (1. parameter)
#           %RSI    n (2. parameter)

sum64: movq    $0,%rax      # Initier summen
        movq    %rsi,%rcx  # og telleren.
s64_l:          # Gå i løkke og
        addq    -8(%rdi,%rcx,8),%rax
        loop   s64_l      # summer.
        ret     # Ferdig.

#include <stdio.h>
extern long sum64 (long a[], long n);
long data[] = { 123, 10000, 1000000, 100000000,
                10000000000, 1000000000000 };

int main (void)
{
    int size = sizeof(data)/sizeof(long);
    printf("Svaret er %ld.\n", sum64(data,size));
}
```

```
$ gcc -o test-sum64 test-sum64.c sum64.s
$ ./test-sum64
Svaret er 1010101010123.
```

